

BOOKA.

Knjiga **131**

KARL UVE KNAUSGOR
U JESEN

Naslov originala

KARL OVE KNAUSGÅRD

OM HØSTEN

Copyright © Karl Ove Knausgaard and

Forlaget Oktober 2015

First published with the title Om Høsten in

Norway by Forlaget Oktober in 2015.

All rights reserved.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S NORVEŠKOG

Radoš Kosović

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Borka Slepčević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Jakov Jakovljević

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2020.

Tiraž 2000

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti

niži reprodukovati u bilo kom obliku bez

pismene saglasnosti izdavača.

U JESEN

KARL UVE KNAUSGOR

Sadržaj

Pismo nerođenoj ćerki, 28. avgust

SEPTEMBAR

Jabuke	19
Ose	23
Plastične kese	25
Sunce	29
Zubi	31
Pliskavice	33
Benzin	35
Žabe	37
Crkve	41
Mokraća	43
Okviri	47
Sumrak	49
Pčelarstvo	51
Krv	53
Grom	55
Žvake	59
Kreč	63
Zmije	67
Usta	69
Dagerotipija	73

Pismo nerođenoj ćerki, 29. septembar

OKTOBAR

Groznica	85
Gumene čizme	87
Meduze	89
Rat	91
Stidne usne	95
Kreveti	99
Prsti	101
Lišće	105
Flaše	107
Njive	109
Jazavci	113
Bebe	117
Automobili	119
Samoća	121
Iskustvo	123
Vaške	127
Van Gog	129
Selice	133
Tankeri	135
Zemlja	139

Pismo nerođenoj ćerki, 22. oktobar

NOVEMBAR

Konzerve	149
Lica	151
Bol	153
Svitanje	157
Telefoni	159
Flober	163
Bljuvotina	167
Muve	171
Praštanje	175
Dugmad	179
Termosi	183
Vrba	185
Klozetske šolje	187
Ambulantna kola	189
August Zander	191
Odžaci	193
Ptica grabljivica	195
Tišina	197
Bubnjevi	201
Oči	205

Pismo nerođenoj ćerki

28. AVGUST. Sada, dok ovo pišem, ti ništa ne znaš ni o čemu, ne znaš šta te očekuje, u kakvom svetu nastaješ. A ja ništa ne znam o tebi. Video sam sliku na ultrazvuku, i držao sam ruku na stomaku u kojem ležiš, to je sve. Rodićeš se za šest meseci, a za to vreme svašta može da se desi, ali ja mislim da je život snažan i nepokolebljiv, mislim da će sve dobro proći s tobom, da ćeš se roditi kao zdravo, krepko i snažno dete. Ugledaćeš svetlost dana, kako se kaže. Kada se rađala tvoja starija sestra, Vanja, bila je noć, tamu je ispunjavao uskomešan sneg. Samo što će izaći, babica me je dovukla, vi ćete je prihvatiti, rekla je, i to sam učinio, malo dete je kliznulo u moje ruke, glatko kao foka. Zaplakao sam od silne sreće. Kada se Hajdi rađala, godinu i po dana kasnije, bila je jesen, vreme oblačno, hladno i vlažno, kakvo ume da bude u oktobru, izašla je pre podne, porođaj je prošao brzo, a kad joj je provirila samo glava, ali ne i ostatak tela, proizvela je kratak zvuk usnama, bio je to predivan trenutak. Jon, kako se tvoj brat zove, izašao je u kaskadi vode i krvi, soba nije imala prozora, osećali smo se kao u bunkeru, i kad sam posle izašao na vazduh da pozovem njihove babe, iznenadilo me je

što je napolju svetlo, i što život teče kao da se ništa posebno nije dogodilo. Bilo je to petnaestog avgusta 2007, u pet ili šest sati, u Malmeu, u koji smo se doselili prethodnog leta. Kasnije te večeri odvezli smo se u smeštaj za pacijente, a sutradan sam doveo tvoje sestre, koje je mnogo zabavljalo da mu stavljaju zelenog gumenog guštera na glavu. Tri i po i skoro dve godine imale su tada. Slikao sam to, videćeš jednog dana.

Tako su oni ugledali svetlost dana. Sada su veliki, navikli su se na svet, i čudno je koliko su različiti, potpuno svoji, a takvi su oduvek i bili, od samog početka. Pretpostavljam da će tako biti i s tobom, da si već ono što ćeš biti.

Dve sestre, brat, majka i otac, to smo mi. To je tvoja porodica. Ovo prvo pominjem, zato što je najvažnije. Bilo dobro ili loše, toplo ili hladno, strogo ili nežno, nema veze, to je najvažnije. Kroz te odnose posmatraćeš svet, oblikovaće tvoje viđenje skoro svega, direktno ili indirektno, i kao smetnja i kao pomoć.

Trenutno, ovih dana, sve je dobro kod nas. Dok su deca danas bila u školi, tvoja majka i ja otišli smo u Limham, i u jednom tamošnjem kafiću, u toploti poznog leta – danas je bio potpuno fantastičan dan, sunce, plavo nebo, dašak jeseni u vazduhu, i sve su boje nekako bile duboke, a ujedno i jasne – razgovarali smo o tvom imenu. Predložio sam Ane, ako budeš devojčica, i Linda je odgovorila da joj se to ime mnogo dopada, ima nečeg lakog i svetlog u njemu, a hoćemo da tako nešto bude povezano s tobom. Ako budeš dečak, predložili smo da se zoveš Ejrik. Tako ćeš u imenu imati isti glas kao tvoje sestre i brat – j – jer ako naglas izgovoriš njihova imena, čuje se u svima – Vanja, Hajdi, Jon.

Sad spavaju, sve četvoro. Ja sedim u svojoj radnoj sobi, zapravo u kućici s dve sobe i tavanom, i preko travnjaka gledam kuću u kojoj oni leže, tamne prozore koji se ne bi videli da nije ulične rasvete preko puta, čija svetlost ispunjava kuhinju blagim, avetinjskim sjajem. Tu kuću zapravo čine tri nanizane kuće spojene u jednu. Dve su od drveta, ofarbane u crveno, treća od betona, okrečena u belo. Nekada davno tu su živele porodice koje su radile na nekom od velikih gazdinstava u okolini. Između te dve kuće nalazi se gostinjska kuća, koju mi zovemo letnjom. Unutar potkovice koju te tri kuće čine nalazi se bašta koja se proteže tridesetak metara do belog zida. U bašti su dve šljive, jedna stara, čija je grana toliko daleko izrasla i toliko otežala da se mora podupreti s dva štapa, i jedna mlada, koju sam zasadio proletos, sada je prvi put rodila, a pored njih tu su još i kruška, takođe stara i mnogo viša od kuće, i tri jabuke. Jedna jabuka bila je u veoma lošem stanju, mnogo grana joj se osušilo, izgledala je kruto i beživotno, ali onda sam je orezao ranije ovog leta, nikad pre to nisam radio, zaneo sam se, sve sam više sekao ne gledajući kako izgleda, dok najzad, kasno uveče, nisam sišao i odstupio nekoliko koraka da je pogledam. „Osakaćena“ je reč koja mi je pala na pamet. Sada su grane izrasle, lišće je gusto i puna je plodova. To sam naučio radeći u bašti, nema potrebe za oprez ili strah, život je tako bujan, naprosto nadire u kaskadama, slep i zelen, i to je ponekad zastrašujuće, jer i mi živimo, ali u nekakvim kontrolisanim uslovima, zbog čega se plašimo tog slepog, divljeg i haotičnog života što se proteže ka suncu, mada nam je najčešće divan, na način dublji od vizuelnog, jer zemlja miriše na memlu i tamu, puna je hitrih buba i konvulzivnih glista,

stabljike su sočne, cvetovi prepuni mirisa, a vazduh, hladan i oštar, topao i vlažan, pun sunčevih zraka ili kiše, obavija kožu naviknutu na sobu poput nekakvog omota od čistog prisustva. Iza glavne kuće je put, koji se završava stotinak metara dalje, u nekakvoj napuštenoj poluindustrijskoj zoni, gde zgrade imaju krovove od talasastog lima i slomljene prozore, a motori i osovine rđaju ispred, polusakriveni u travi. S druge strane, iza kuće u kojoj sedim, na susednom imanju stoji velika građevina od crvene cigle, lepa dok caruje među svekolikim zelenim lišćem.

Crveno i zeleno.

Tebi to ništa ne govori, ali za mene te dve boje sadrže mnogo, odvlače me ka nečemu, i mislim da je to jedan od razloga što sam postao pisac, jer toliko snažno to osećam, i shvatam da je važno, ali nemam reči da to izrazim, pa zato i ne znam šta je. Pokušao sam, i kapitulirao. Ta kapitulacija jesu knjige koje sam objavio. Moći ćeš da ih pročitaš jednog dana, i možda ćeš razumeti šta hoću da kažem.

Krv što teče u venama, trava što raste na zemlji, drveće, oh drveće što se njiše na vetru.

Tu divotu, koju ćeš uskoro sresti i videti, veoma je lako izgubiti iz vida, a načina na koji se to može desiti ima skoro koliko i ljudi. Zato ti pišem ovu knjigu. Hoću da ti pokažem svet, kakav je, tik uz nas, sve vreme. Samo tako i ja mogu da ga ugledam.

Šta život čini vrednim življenja?

Nijedno dete ne postavlja to pitanje. Za decu, život se podrazumeva. Život je to što je: bio dobar ili loš, svejedno. Tako je zato što deca ne vide svet, ne posmatraju

svet, ne promišljaju svet, već su toliko duboko u njemu da ne razlikuju njega od sebe. Tek kad počnu to da rade, kad nastane jaz između onoga što oni jesu i onoga što svet jeste, javlja se pitanje: šta život čini vrednim življenja?

Da li je to osećaj kad pritisnem kvaku i otvorim vrata koja zamahnu ka unutra ili spolja na šarkama, uvek lako i voljno, i uđem u novu sobu?

Da, vrata zamahnu poput krila, i već to čini život vrednim življenja.

Ako je čovek živeo mnogo godina, vrata se podrazumevaju. Kuća se podrazumeva, bašta se podrazumeva, nebo i more se podrazumevaju, čak se i mesec koji noću visi i sija nad krovovima kuća podrazumeva. Svet se ukazuje, ali mi se ne obaziremo, i pošto se ne nalazimo duboko u svetu i ne doživljavamo ga kao deo sebe, čini se da ga gubimo. Otvorimo vrata, ali to ne znači ništa, nije ništa, samo nešto što činimo da bismo prešli iz sobe u sobu.

Hoću da ti pokažem naš svet, kakav je sada: vrata, pod, slavinu i sudoperu, ligeštul kraj zida ispod kuhinjskog prozora, sunce, vodu, drveće. Ti ćeš ga videti na svoj način, imaćeš svoja iskustva i živećeš svojim životom, te zato ovo pre svega činim zbog sebe: dok ti pokazujem svet, milo moje, moj život biće vredan življenja.

SEPTEMBAR

Jabuke

Iz nekog razloga voćke su na severu lako dostupne, pokriva ih samo tanka ljuska koja se lako dá pregristi, to važi za kruške i jabuke, kao i za šljive, možeš samo da ih trpaš u usta, dok su voćke koje rastu južnije često pokrivene debelom nejestivom korom, na primer pomorandže, mandarine, banane, nar, mango i marakuja. Obično su mi, u skladu s mojim drugim sklonostima u životu, draže ove druge, zato što je ideja da se zadovoljstvo mora zaslužiti pređašnjim radom toliko usađena u meni, i zato što me je oduvek privlačilo ono što je skriveno i tajno. Kad se odgrize deo ljuske na vrhu pomorandže i oseti gorak ukus, što se na tren raširi po usnoj duplji, pa se palac uvuče između mesa voćke i ljuske, koja se onda polako otkida, ponekad u veoma malim delićima, ako je tanka, a ponekad, ako je debela i labavo povezana s mesom, u jednom velikom komadu, to je kao nekakav ritual. Skoro kao da se čovek nalazi u pronaosu hrama, pa polako ulazi u naos, kad zubi probiju tananu sjajnu opnu, pa sok poteče u usta i ispuni ih slašću. Rad i tajna, dakle nepristupačnost, povećavaju vrednost uživanja. S jabukama nije tako. Samo treba

pružiti ruku, uzeti jabuku i zagristi je. Nema rada, nema tajne, odmah se prelazi na uživanje, skoro eksplozivno oslobađanje oštrog, svežeg i kiselkastog, ali ipak uvek i slatkog ukusa jabuke u ustima, od kojeg nervi ponekad šalju trnce, ili se čak mišići lica stegnu, kao da je razdaljina između čoveka i jabuke taman tolika da se taj minijaturni šok nikada ne gubi, ma koliko jabuka čovek pojeo u životu.

Kad sam bio veoma mali, počeo sam da jedem celu jabuku. Ne samo meso već i celo jezgro sa semenkama, čak i peteljku. Ne zato što mi je bilo ukusno, rekao bih, pa ni zbog nekakve ideje da se ništa ne baca, već zato što je jedenje ljuske i peteljke unosilo otpor u uživanje. Bio je to nekakav rad, samo obrnutim redosledom: prvo plata, onda posao. Još mi je nezamislivo da bacim jezgro i peteljku, a kad vidim da to moja deca rade – ponekad bace polupojedenu jabuku – ispuni me ogorčenost, mada to uvek prećutim, jer hoću da oberučke prihvataju život i da se velikodušno odnose prema njemu. Hoću da steknu osećaj lakoće življenja. Zato se i promenio moj stav prema jabukama, ne pukim činom volje, već zbog toga što su mi iskustvo i razumevanje veće, rekao bih, pa sad znam da nikad nije reč o svetu po sebi, već samo o načinu na koji se prema njemu odnosimo. Naspram tajnog stoji otvoreno, naspram rada stoji sloboda. Prošle nedelje smo otišli na plažu, milju daleko odavde, bio je jedan od onih jesenjih dana koji leto uvuče u sebe i gotovo ga sasvim ispuni toplotom i mirom, a pošto su svi turisti davno otišli kući, plaža je bila pusta. Poveo sam decu u šetnju po šumi koja se proteže skroz do linije peska i mahom je listopadna, prošarana pokojim crvenim stablom bora. Vazduh je bio topao i

miran, sunce je visilo na blagom tamnoplavom nebu, otežalo od svetlosti. Pošli smo stazom dublje u šumu, i odjednom naišli na jabuku punu plodova. Deca su se iznenadila koliko i ja, jabuke treba da rastu u bašti, a ne tako divlje nasred šume. Možemo li da ih jedemo, pitali su. Možete, rekao sam, samo uzmite. U iznenadnom blesku, punom sreće koliko i tuge, shvatio sam šta je sloboda.

Ose

Telo ose ima dva dela, zadnji je u obliku blago zaobljene kupe, glatke i sjajne površine, dok je drugi deo zaokruženiji i triput manji, i iz njega izlaze nožice, krila i pipci. Zbog žuto-crne šare, sjajne površine i zaobljenog kupastog oblika, zadnji deo liči na malo uskršnje jaje, ili možda na Faberžeovo jaje u minijaturi, jer ako se pažljivo pogleda, upečatljivo je koliko je ta šara pravilna i lepa; crne linije dele žuto polje poput tankih vrpca, a tamo gde ima crnih tačkica blizu linija, segmenti izgledaju kao brižljivo oslikane bordure. Čvrstina tog tela, koja za nas nije velika, jer dovoljan je mali stisak prstima da ljuska prsne i meke iznutrice iscure, ali koja je u svetu osa svakako otporna, navodi misli na oklop, pa kad osa doleti sa svojih šest nogu, dva krila i dva pipka, gotovo da liči na viteza u punoj opremi. To sam pomislio prošle nedelje, kad je vreme bilo letnje svetlo, pa sam odlučio da iskoristim priliku da ofarbam zapadni zid kuće. Znao sam da imamo osinjak u ventilu, jer često smo čuli zujanje s druge strane zida kad uveče legnemo, a prestajalo je baš tu, gde su ose ulazile, i ponekad bi se pokoja pojavila u sobi iako su i prozor i vrata bili zatvoreni. Kad sam namestio merdevine, pa se

s kofom i četkom u ruci popeo dovoljno visoko da dosegnem daske pod zabatom, nisam ni pomislio na njih, jer iako su živele na metar od našeg kreveta, nikada nas nisu uznemiravale, bilo je kao da za njih ne postojimo, ili kao da smo deo pozadine spram koje žive svoj život. Ali tog popodneva bilo je drugačije. Čim sam počeo da farbam, čuo sam tiho grebuckanje u ventilu, osa je ispuzala, zujavo uzletela sa ivice, poletela dvadesetak metara uvis, gde je bila samo tačkica spram velikog plavetnila neba, a onda je pikirala na mene, dok je istovremeno još jedna osa ispuzala iz ventila, pa još jedna, pa još jedna. Ukupno pet osa letelo je oko mene. Pokušao sam da ih oteram levom rukom, pažljivo da ne bih pao, ali mi to, naravno, uopšte nije pomoglo. Nisu me ubole, ali je njihovo namegljivo kretanje i žustro zujanje bilo dovoljno da me natera da siđem, zapalim cigaretu i porazmislim šta ću. Bilo je nečeg ponižavajućeg u toj situaciji, u poređenju sa mnogom bile su malene, ništa veće od krajnjih zglobova mojih prstiju, i znatno tanje. Uzeo sam mlatilicu za muve iz kuhinje i popeo se. Čim sam umočio četku u masnu crvenu boju i načinio prve pokrete, ponovo se začulo grebuckanje. Ubrzo je prva osa izašla na ivicu, vinula se u vazduh i počela da kruži oko mene; nedugo potom ponovo su me opkolile. Zamahivao sam, pogodio dve, ali u vazduhu, pa sam samo uspeo da ih naglo skrenem s kursa. Skoro ništa nisam stigao da ofarbam. Odustao sam, sipao farbu u veću kofu, oprao četku. Nekoliko sati kasnije popeo sam se uz merdevine najtiše što sam mogao, prelepio ventil izolir-trakom, spustio se krišom, požurio u kuću, popeo se do spavaće sobe i prelepio ventil i sa unutrašnje strane. Kada smo legli te večeri, zujanje nije prestajalo. Ni sledeće večeri. Ali posle je utihnulo.

Plastične kese

Pošto je plastici potrebno strahovito mnogo vremena da se razgradi, pošto je broj plastičnih kesa u svetu toliko veliki, i svakim danom se samo povećava, i pošto su one veoma lake i mogu da uhvate vetar kao jedro ili kao balon, čovek nalazi plastične kese na najčudnijim mestima. Juče, kada sam parkirao automobil nakon povratka iz kupovine, plastična kesa se vijorila na krovu kuće, drška joj se zakačila za puzavicu koja gore raste. A nekoliko dana pre toga, kada sam hteo da zasadim četiri grma ribizle koje sam kupio, i kad sam za njih kopao rupe nekoliko metara od ograde na jednom kraju okućnice, naleteo sam na sloj slomljenih crepova i traka plastike, za koje sam zbog naštampanog logoa shvatio da su kese iz prodavnice. Kako su tu dospele, ne znam, ali bilo je nečeg onespokojavajućeg u tom prizoru, jer je ta tanka plastika, tako bela i glatka u poređenju s crnom i rastresitom zemljom vrlo očigledno predstavljala strano telo. Sposobnost zemlje da sve što u njoj završi pretvori u sebe ne dotiče plastiku, stvorenu tako da sve odbija: zemlja klizi po površini plastike, nema za šta da se zakači, nema kuda da proдре, a isto važi za vodu.

Plastična kesa poseduje nekakvu nedodirljivost, naprosto se nalazi izvan svega, pa i izvan vremena i njegovog nemilosrdnog delovanja. Obuzeo me je blag nalet tuge kad sam je video, a nisam sasvim razumeo zašto. Možda sam pomislio na zagađenje, možda na smrt, ili možda samo na to da ipak ne mogu da zasadim ribizle na tom mestu. Verovatno na sve to. Kad sam malo dalje nagazio ašov, zabio ga u zemlju i počeo da kopam rupu, zapitao sam se zašto skoro sve moje misli i asocijacije idu u tom smeru, zašto završavaju u problemima i brigama i tami umesto u radosti, lakoći i svetlosti. Jedan od najlepših prizora u mom životu bila je plastična kesa koja je plutala u vodi nadomak pristaništa na ostrvu daleko na pučini, pa zašto se nisam setio nje? Voda je bila sasvim prozirna, kakva je kad je hladna i mirna, blage sveže zelene nijanse, a kesa je plutala na oko tri metra dubine, napeta i nepomična. Nije ličila ni na šta drugo, ni na kakvo biće, ni na kakvu meduzu, pa ni na balon, jednostavno je bila plastična kesa. Ipak sam zastao da je gledam. Bilo je to na Sandeji, najudaljenijem ostrvu arhipelaga po imenu Bulande, koji se nalazi nadomak zapadne obale Norveške. Osim mene tu su živele još tri osobe. Vazduh je bio leden, nebo plavo, pristanište na kojem sam stajao delimično prekriveno snegom. Svakog dana sam tu dolazio, privučen podmorskim svetom u koji su lanci i konopci uranjali, njegovom bistrinom i nepristupačnošću. Morske zvezde, skupine školjki, morska trava, ali pre svega prostor u kojem se sve to ukazivalo, more, koje je na drugoj strani ostrva udaralo u kopno u otegnutim i teškim talasima, ali koje je ovde mirovalo između zidova priobalnog stenja i betonskog gata, na podu od peska, dakle u basenu pristaništa koji

je ispunilo svojom prozirnošću. Tačnije voda nije bila sasvim prozirna, naravno, malo je prelamala svetlost, otprilike kao što čini debelo staklo, tako da se bela plastična kesa, sve vreme sasvim nepomična između površine i dna, presijavala blago zelenkasto, te nije imala oštrinu bele plastike na kopnu, na dnevnom svetlu, kad svetlost samo treba da prođe kroz vazduh da bi je obasjala, već je bila blago zasenjena i nekako prigušena.

Zašto mi je bilo tako teško da odvojim pogled od te potonule plastične kese?

Prizor me nije ispunio radošću, ne mogu reći da sam srećan otišao odatle. Nije me ni zadovoljstvo ispunjavalo dok sam je gledao, ništa se nije smirilo u meni, kao kad se utoli glad ili žeđ. Ali godio mi je taj prizor, kao što mi godi da pročitam pesmu koja se završava slikom nečeg konkretnog i u njoj nalazi utemeljenje, pa se njena neiscrpnost mirno može ispoljiti. Nabrekla od vode, s drškama uvis, plutala je plastična kesa na dubini od nekoliko metara tog dana februara 2002. Taj trenutak ništa nije pokrenuo, čak ni neko razmišljanje, niti je išta okončao, i možda sam to pomislio dok sam napolju kopao pre nekoliko dana, da sam još usred nečega, i da će tako zauvek i biti.

Sunce

Svakog dana otkad sam se rodio sunce je bilo tu, ali ja se ipak nikad nisam sasvim navikao na njega, možda zato što je toliko drugačije od svega ostalog što poznamo. Jedan je od retkih fenomena našeg sveta kojemu ne možemo prići, jer bismo nestali, niti do njega možemo slati sonde, satelite ili vozila; i to bi nestalo. To što čak ne možemo ni da gledamo u sunce golim okom a da ne oslepimo ili ne oštetimo vid, ponekad se čini kao nerazuman uslov, pa i kao uvreda: tu gore, vidljivo za sve ljude i životinje na celoj zemlji, visi ogromno ognjeno nebesko telo, a mi čak ne možemo ni da ga *gledamo!* Ali tako je. Ako samo nekoliko sekundi gledamo sunce, mrežnjače ispune ustreptale crne mrljice, a ako zadržimo pogled na njemu, crnilo se raširi u unutrašnjosti oči-ju kao mastilo u upijaču. Iznad nas, dakle, visi plamteća kugla koja ne samo da nam pruža svu našu svetlost i svu našu toplotu već je i izvor i temelj svekolikog života, dok je ujedno apsolutno nepristupačna i potpuno ravnodušna prema onome što je stvorila. Teško je čitati o monoteističkom bogu u Starom zavetu a ne pomisliti na nju. Jedna od suštinskih odlika odnosa između

ljudi i Boga jeste to što ljudi ne mogu da gledaju pravo u Boga, već moraju da pognu glavu. A sama slika Božjeg prisustva u Bibliji je vatra, ona predstavlja božansko, ali uvek i sunce, pošto su svekoliki plamenovi i vatre ovde dole njegovi izdanci. Bog je nepokretni pokretač, napisao je Toma Akvinski, a njegov savremenik Dante opisao je božansko kao reku svetlosti i završio *Božanstvenu komediju* prizorom Boga samog, u obliku večnog svetlećeg kruga. Na taj način su ljudi pod suncem, koji su bez religije samo bili nasumična stvorenja, robovi prilika, postali nešto strahovito značajno, a sunce je postalo puka zvezda. Ali dok se predstave o stvarnosti podižu i tonu, rasplamsavaju se i zamiru, sama stvarnost je neprikosnovena, njeni uslovi su nepromenljivi: na istoku po nebu sviće, tama se polako povlači duž zemlje, i dok se vazduh puni pesmom ptica, sunce obasjava pozadinu oblaka, koja prelazi iz sive u ružičastu, pa u blistavobelu, dok nebo, sivocrno pre samo nekoliko minuta, prelazi u plavo, i prvi zraci baštu ispunjavaju svetlošću. Dan je. Ljudi započinju svoje poslove, senke se prvo skraćuju pa se produžavaju, u ritmu okretanja Zemlje. Kad ručamo napolju, pod jabukom, vazduh je ispunjen dečjim glasovima, zveckanjem pribora, šuštanjem lišća na blagom povetarcu, i niko ne primećuje da je sunce iznad krova gostinjske kuće, i da više nije plamenožuto, već narandžasto, i da nečujno gori.

Zubi

Kada se pojave prvi zubi, ti kamenčići koji se probijaju kroz crvene desni deteta, i prvo se ukazuju kao male bodlje, pa potom stoje kao bele kule u ustima, teško je ne začuditi se, jer odakle dolaze? Ono što dete unosi u sebe, mahom mleko, i malo pasirane banane i krompira, nema ni najmanje sličnosti sa zubima, koji su za razliku od te hrane tvrdi. Tako ipak mora biti, jer se određene materije izvlače iz te delom tečne delom meke hrane, pa se prenose do vilica, gde se nakuplja materija od koje zubi nastaju. Ali kako se to dešava? Stvaranje i rast kože i mesa, nerava i žila verovatno je jednako velika misterija, ali ne čini se tako. Tkivo je meko i živo, ćelije su otvorene jedne prema drugima i prema svetlu, u odnosu razmene. Svetlost, vazduh i voda prolaze kroz njih, kod ljudi i životinja kao i kod biljaka i drveća. Ali zubi su sasvim zatvoreni, sve od sebe odbijaju, i bliži su mineralnom svetlu planina i kamenja, šljunka i peska. Pa u čemu je zapravo razlika između kamenja nastalog stvrdnjavanjem lave, koje milionima godina glačaju vetar i vremenske prilike, ili kamenja nastalog beskrajno sporim procesima taloženja, kad se nešto isprva meko

sabija i postaje čvrsto kao dijamant, i tih emajliranih kamenčića koji u trenutku pisanja ovih redova izrastaju iz vilica moje dece dok leže i spavaju u tami svojih soba? Za dve starije, izrastanje i ispadanje zuba postalo je rutina. Ali za mlađeg je to još povod velikog uzbuđenja i pažnje. Ispadanje prvog zuba je događaj, pa i drugog i možda trećeg, ali onda dođe do inflacije, zubi prosto sipaju, otkače se uveče u krevetu, pa sledećeg jutra moram da pitam odakle mrlje krvi na jastuku, ili po podne u dnevnoj sobi, dok se jede jabuka, a da to više nije velika stvar. „Evo, tata“, ponekad jedna od njih kaže i pruži mi zub, koji ja uzmem i odnesem u kuhinju. Ali šta da radim s njim? Stojim pred pultom, prigušena svetlost jesenjeg neba izvan prozora blago sija na slavini i sudoperi ispred mene. Zubić, oštro beo, tamnocrven od krvi pri korenu, gotovo se opsceno jasno ocrtava na bledorumennoj koži dlana. Osećam da ne treba da ga bacim. Taj zub je deo nje. Ali ne mogu ni da ga čuvam, jer šta će nam? Da u stare dane uzmemo škrinjicu u kojoj zveckaju zubići, pa da se sećamo kakvi su nekad bili? Zubi ne stare na isti način kao ostatak tela, ni vreme ih ne dotiče; u tom zubu ona će zauvek imati deset godina. Otvaram vratanica ispod sudopere i bacam zub u kantu za otpatke, gde pada na meki filter aparata za kafu, posiveo od crnog soca koji još sadrži. Uzimam zgužvanu kesu muslija i stavljam je preko, da se zub ne bi video.